

פרד"ס לשולחן שבת

אוצרות גנוזים מגאונותם וחדירותם של גדולי הדורות
מבחר ערוך ומלוקט מספר שיראה אור בע"ה בהוצאת מ.ד.

גליון 579 580 - שנה י"א - כל הזכויות שמורות ©

שב"ק פרשת צו-פסח תשפ"ה

ונראה לפרש בזה, באמת צ"ב מהו ענין ההגשה במנחות, ויש ליתן טעם, בכל הקרבנות אכילת הכהנים או הבעלים נחשבת משלחן גבוה קזכו שכביכול ניתן כל הקרבן לקב"ה והוא מזכה משלחנו לכהנים לאכול אלא דהניחא בקרבן דאית בהו סמיכה שחיטה וזריקה עי"ז ניכר שנותן כל הזבח לקב"ה ואח"כ מה שאוכל ממנו הקב"ה זיכה משלחנו לכהנים אבל במנחה אין שום היכר שאכילת הכהנים היא משלחן גבוה שהרי אינו נותן כלום לקב"ה דעושה הבצק ולוקח ממנו מקצת ומקטיר ואדרבא מחזי כאכילת כהנים שנותנים מקצת לקב"ה לכן אמרה תורה לעשות הגשה דעי"ה הגשה נחשב שנותן כל המנחה לקב"ה ומה שאוכלים ממנה שפיר מחזי דמשלחן גבוה קזכו.

ועפי"ז יש ליישב נפלא, מנחה הנאכלת בעי הגשה דעי"ז חשיב אכילת כהנים משל גבוה משא"כ מנחה הנקטרת כליל דליכא כלל אכילת כהנים אי"צ להגיש כדי להראות שהאכילה היא משלחנו של הקב"ה דכלל אין בה אכילה, ושפיר קאמר ר' שמעון כיון שאין במנחת כהנים קמיצה אלא נקטרת כליל אין צריך בה הגשה. טעמא דקרא

דין בגד שניתז עליו דם חטאת ודם עולה

כל אשר יגע בבשרה יקדש ואשר יזה מדמה על הבגד אשר יזה עליה תכבס במקום טהור (ו כ) לכא' יש כפילות לשון דכתיב "ואשר יזה מדמה על הבגד אשר יזה עליה" דהול"ל רק ואשר יזה מדמה על הבגד יכבס במקום טהור.

וי"ל דבאה תורה לרמז בזה דין, דאיתא בגמ' זבחים (צח:) בגד שניתז עליו דם חטאת ואח"כ ניתז על הדם חטאת דם עולה נמי צריך לכבסו כי הדם חטאת נוגע בבגד וכך פרש"י (שם) ויש לרמז דין זה וכך פירוש המקרא, "ואשר יזה מדמה על הבגד" ר"ל אם יזה מדם החטאת על הבגד ואח"כ "אשר יזה עליה" ר"ל יזה עליה אח"כ עוד דם מדם העולה אף זה טעון כיבוס ולכן מסיים קרא "תכבס במקום טהור".

טעמא דקרא

מי יכבס בגד שניתז עליו דם חטאת ומי ישבור כף שבושל בה חטאת

כל אשר יגע בבשרה קדש כו' תכבס במקום טהור וכלי חרש אשר תבושל בו ישבר ואם בכלי נחושת בושלה ומורק ושוטף במים (ו כ-כא) גבי בגד שנגע בו מדם החטאת כתיב "תכבס" בלשון נוכח ולגבי כלי שבושל בו בשר חטאת כתיב "ישבר" "ומורק" בלשון נסתר, וצריך להבין טעם החילוק.

יש לפרש שגבי כיבוס יכול לכבס הבגד שנבלע בו הדם מיד שאינו צריך להמתין משא"כ גבי כלי שבושל בו חטאת איתא בגמ' זבחים (צז.) שא"א לשבור או למרוק אותו מיד אלא ממתין עד שהבלוע בו מהחטאת יהיה נותר וימורקו או ישבורו, ובחז"ל איתא שהנותר מטמא את הידים וממילא הכהן אינו יכול לשבור או למרק את הכלי שבלוע בו נותר ואין לכהן ליגע בנותר דצריך

מדוע להקטר חלבים ואימורים ולתרומת הדשן בעי זירוז

צו את אהרן כו' כל הלילה עד הבוקר (ו ב) כתב רש"י אין צו אלא לשון זירוז, עיי"ש.

יש לפרש בדרך פשוט, הרי בכל שבעת ימי המלוואים היה משה רבינו עובד עבודת הקרבנות והיה בכל לילה מפרק את המשכן ומקימו למחרת בבוקר ואחר שנגמרו ימי המילואים נשאר המשכן קבוע אף בלילה והיה אהרן עובד בו.

והיינו שביום השמיני למילואים היה משה עובד ביום וכשנגמר היום והחל הלילה נשאר המשכן קיים והתחיל אהרן לעבוד ונמצא שהחל אהרן בעבודת לילה שהיא הקטר חלבים כי עד אז לא עבדו עבודה זו שהרי בלילה פירק משה את המשכן.

ובהקטר חלבים צריך לראות שנושרפים לגמרי בלילה וצריך להפוך האברים על המזבח וצריך להיות ערני בשביל כך ולדברים אלו בעי זירוז, לכן כאן שנצטווה אהרן בכך נאמר לו בלשון זירוז.

עוד י"ל שהרי אחר הקטר חלבים בעי לתרום תרומת הדשן כמבואר במקראות כאן ותרומת הדשן היתה קודם אור היום וזו נמי עבודה שלא נעשתה בימי משה ואף היא נעשית בשעה שבני אדם ישנים לכן בעי לה ציווי בלשון זירוז.

מהר"ל דיסקין

מדוע כתוב ב' פעמים "לא תכבה"

והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה כו' אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה (ו ה-ו) יש להבין מדוע כפלה התורה דבר זה ב' פעמים.

ויש ליישב ע"פ מאי דאיתא במסכת אבות (ו-ה) שאחד מהניסים בביהמ"ק היה שמעולם לא כיבו מי גשמים את אש המערכה ופירש בתפארת"י שהיו צריכים לה אף בלילה להקטרת חלבים ואימורים.

ועפי"ז יש ליישב כפל הפסוקים פעם אחת כתבה תורה לצוות שאסור לכבות ופעם שניה כתבה תורה להבטחה שלא תכבה האש, (א-ה) רש"י למד מכך שהמכבה עובר ב' לאוין ופי' השפ"ח שלמד זאת מדכתוב לא תכבה ב' פעמים.

מהר"ל דיסקין

מדוע מנחה שאינה נקמצת אין בה הגשה

והכהן המשיח כו' כליל תקטר וכל מנחת כהן כליל תהיה (ו טו-טז) בגמ' מנחות (ס:) שיטת ר' שמעון דבמנחת כהנים ומנחת כהן משיח אין בהן הגשה לפי שאין בהן קמיצה.

ויש לתמוה אדרבא מנחה שאין בה קמיצה קדושה יותר שהרי קמיצה ענינה שנותן מקצת לאכילת מזבח והשאר נאכל לכהנים משא"כ כשאין קמיצה הכל נקטר לאכילת מזבח ומאחר שמנחה שאינה נקמצת תמורה יותר זו סיבה שתהיה בה הגשה וכיצד סובר ר' שמעון שזה סיבה להקל שלא תצטרך הגשה.

להיות טהור לעבודה ולאכילת קדשים לכן צריך שישראל יעשה זאת.

ולפי"ז מיושב היטב שבכיבוס בגד כתיב "תכבס" לשון נוכח כי הכהן עצמו יכול לכבס דמכבס מיד ואין הדם נעשה נותר ולא נטמא הכהן ממגע בו משא"כ בכלי נאמר בלשון נסתר דאי"ז הוראה לכהן שהוא ישבור דכיון שצריך להמתין עם השבירה הוי נותר ויטמאו ידיו לכן נאמר בלשון נסתר שיתן לאחר לשבור או למרק.

טעמא דקרא

החידוש דוקא בכלי נחושת שאינו טעון שבירה

ואם בכלי נחושת בשלה ומורק ושוטף במים (ו כא) בתורת כהנים איתא מרבה כל כלי מתכות, וכן פסק הרמב"ם.

ויש להקשות מאחר ודין הוא שכל כלי מתכת מורקו ושוטפו במים מדוע השמיעה התורה דין זה דוקא בכלי נחושת.

ויש לפרש ע"פ מאי דאיתא בתו"כ והובא ברש"י פר' בחקתי עה"פ "את שמייכם כברזל ואת ארצכם כנחושה" שהכונה שהשמים לא יהיו מזעין כדרך שאין הברזל מזיע והארץ תהיה מזיעה כדרך שהנחושת מזיעה, מבואר שנחושת היא מתכת שמזיעה ומסתמא מזיעה ביותר ולכן התורה הביאה דוגמא דוקא מנחושת, ואיתא בגמ' ע"ז (לד.) דבר שמזיע הוא דבר שפולט.

והנה הטעם שכלי חרס טעון שבירה מבואר בשו"ע דטבע הכלי חרס שכל פעם שמבשלים בו פולט מהבליעה הבלועה בו לכן ישבר ואין לו תקנה, ואף כאן מבואר שאם בישל החטאת בכלי חרס ישבר, ומעתה היה מקום לומר מכיון שנחושת מזיעה היא גם פולטת שהרי כל כלי שמזיע פולט וא"כ יהיה דין כלי נחושת כדין כלי חרס דבעי שבירה ולא מהני לו שטיפה ומירוק.

והשתא יש ליישב דזה גופא באה תורה להשמיענו שכלי נחושת אינו ככלי חרס ואינו טעון שבירה אלא שטיפה ומירוק ואם נחושת שמזיעה ביותר דינה כך ק"ו שאר מתכות דינם כך שאין טעונין שבירה אלא שטיפה ומירוק.

טעמא דקרא

האם כוונת רש"י דאיכא אשם ציבור

במקום אשר ישחטו את העולה ישחטו את האשם (ז ב)

רש"י מפרש מה שכתוב "ישחטו" בלשון רבים ריבה שחיתת הרבה לפי שמצינו אשם בציבור שנאמר ישחטו רבים.

הקשו על כך וכי היכן מצינו אשם שבה בציבור ובהדיא איתא בגמ' תמורה (יד) אשם ביחיד איתא ברבים ליתא וכן פסק הרמב"ם (פ"א ממעה"ק ה"ד), (א.ה) - במהרי"ל דיסקין גם הקשה הכי ומציין לספרי (פר' ד' אות פ') שדורש באופ"א מה שכתוב ישחטו לשון רבים לרבות שוחטים הרבה ואף גרים ונשים ונשאר ע"ד רש"י בקושיא).

ויש לפרש כוונת רש"י בזה ע"פ שיטתו בגמ' פסחים דאיתא התם (עו.) דרשה למיעוטי חגיגת ט"ו שאינה דוחה טומאה דסד"א כיון דקרנן ציבור היא תדחה טומאה קמ"ל שאינה דוחה טומאה, והקשה רש"י מדוע קרנן חגיגה נחשב קרנן ציבור הרי זה חיוב על כל יחיד ויחיד ומפרש כיון שבה בכנופיה נחשב קרנן ציבור, וכן מפרש רש"י (שם סו:) גבי קרנן פסח שנחשב קרנן ציבור דאתי בכנופיה, הרי בדבריו שקרנן שהוא חיוב של יחיד אבל הרבה יחידים מבאים אותו בזמן אחד כך שבמציאות יש ממנו כמה הקרבות בכנופיה חשיב קרנן ציבור.

והנה בקרנן אשם מצינו שמגיע על ה' דברים אשם גזילות אשם מעילות אשם שפחה חרופה אשם נזיר אשם מצורע אשם תלוי ובפרט לשיטת ר' אליעזר מתנדב אדם אשם תלוי בכל יום נמצא א"כ שכל הזמן יש הרבה אנשים בעזרה שמבאים קרנן אשם.

ועפי"ז יש לפרש דזו כוונת רש"י, שאין כוונתו שאשם הוא קרנן ציבור כפשוטו דמבואר בגמ' שאינו קרנן ציבור אלא כוונתו דנאמר בו ישחטו בלשון רבים כיון שמצינו אשם בציבור שהרבה אנשים מבאים אותו בכנופיה.

חמודי צבי

פסח

טעם למזיגת כוס של אליהו מבלי לשתות אותה

ארבע כוסות (מדיני ליל הסדר) נוהגים למזוג כוס חמישי והיא כוס של אליהו הנביא ולא שותים אותה.

ובעיקר הדבר יש ליתן טעם ע"פ ההלכה דאיתא בגמ' ברכות (נא.) עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה ואחד מהדברים הוא שיהיה עיטור לכוס של ברכה ופרש"י הכונה שהכוסות שמסביב של שאר המסובין יעטרו את הכוס של ברכה וזה אות כבוד.

והנה זה ניחא כל השנה שיש כוס אחת של ברכה וממילא הכוסות שתיה של שאר המסובים הוו עיטור לכוס זו אבל בליל הסדר שכל המסובים יש להם כוס של ברכה אין כוס אחרת שתעטר את הכוס של ברכה ולזה מוזגין כוס חמישי והיא מעטרת הכוסות של ברכה.

אלא שזה מיישב רק טעם מזיגת כוס חמישי אך עדיין צ"ב מדוע נקראת כוס של אליהו הנביא דוקא.

וי"ל שבירושלמי (פ"י ה"א) יש דעה שד' כוסות הינם כנגד ד' לשונות של גאולה והוצאתי והצאתי וגאלתי ולקחתי והקשה הגר"א דהא יש לשון חמישי דכתיב "והבאתי אתכם אל הארץ" (שמות ו-ח) ומדוע כנגדה אין כוס חמישי ואכן יש דעה בראשונים שעושים ה' כוסות (עי' טור ובי"א או"ח סי' תפ"א), והרי מחלוקת ראשונים אם יש ד' כוסות ואין כוס כנגד "והבאתי" או שיש כוס חמישי כנגד "והבאתי" והרי כשיבוא אליהו הנביא יתבררו כל הספיקות ויתברר אם צריך ד' כוסות או ה' כוסות ובה מיישב הגר"א שלכן מניחים כוס חמישי ולא שותים אותה כי יש ספק אם יש ד' כוסות או ה' כוסות ונקראת כוס של אליהו מפני שאלהו הנביא יכריע טיבה של כוס זו.

ואכן בדעת רוב הראשונים וכדקיי"ל להלכה שיש רק ד' כוסות קשה מדוע אין כוס חמישי כנגד "והבאתי", ונראה לפרש הרי דור יוצאי מצרים לא נכנסו לא"י דכולן מתו במדבר ורק דור אחריהם נכנסו לא"י ונמצא שמה שהבטיח הקב"ה "והבאתי" לא התקיים בדור יוצאי מצרים משא"כ שאר לשונות של גאולה שנאמרו לדור יוצאי מצרים התקיימו בהם ואולם לעתיד לבוא עתידין דור יוצאי מצרים לקום לתחיה בגאולה השלימה ולהיכנס לא"י (דקיי"ל כר' אלעזר שדור יוצאי מצרים יש להם חלק לעוה"ב) נמצא שלעתיד לבוא בביאת גואל צדק הלא הוא אליהו הנביא יקומו דור יוצאי מצרים לתחיה ויכנסו לא"י ויתקיים בהם לשון חמישי של "והבאתי".

והשתא אתי שפיר שמוזגין ד' כוסות כנגד ד' לשונות של גאולה שהתקיימו בדור יוצאי מצרים אבל כנגד לשון חמישי "והבאתי" שהתקיים רק בבניהם ולא בהם שבהם יתקיים רק כשיבוא אליהו מוזגין אותה כיון שהתקיימה גאולה זו בבניהם אבל לא שותים אותה כיון שבהם לא התקיימה ונקראת כוס של אליהו כי כשיבוא אליהו ויכנסו אף דור יוצאי מצרים ותתקיים בהם גאולה זו כן ישתו אותה.

ירושלים במועדיה להגר"א נבנצל (הגדש"פ)

הטעם לאמירת כל דכפין בארמית, ודברי הרמב"ם לעשות כמה שינויים שאפשר בליל הסדר ומקורו

הא לחמא עניא כו' כל דכתפין ייתי ויכול וכו' (הגדש"פ)

צריך להבין מדוע אומרים זאת בארמית.

ונראה שהנהגה בב"י (סי' תעג) הביא מהכל בו שצריך לקרוא זאת בלע"ז כדי שגם התינוקות יבינו עיי"ש ועי' ברמ"א, וצריך ליתן טעם מדוע דוקא את זה שמזמינים אורחים יש לומר בלע"ז כדי שגם התינוקות יבינו.

הרמב"ם (פ"ז מחו"מ ה"ג) כתב "וצריך לעשות שינוי בלילה הזה כדי שיראו התינוקות וישאלו כו', כיצד משנה מחלק להם קליות ואגוזים ועוקרים השלחן וחוטפין מצה מזה לזה וכיוצא בדברים אלו עכ"ל, מבואר שכל שינוי שאדם יכול לעשות בליל הסדר עליו לעשות כדי לעורר את הילדים לשאול מה נשתנה.

ועפ"ז נראה לפרש שכאשר ישמעו הילדים שהאב מזמין אורחים לביתם בשונה מכל יום ישאלו מדוע עושה כך ולכן ההזמנה שמזמין האורחים היא בלע"ז כדי שיבינו התינוקות שאביהם מזמין אורחים וישאלו מה נשתנה.

אלא שבעיקר דברי הרמב"ם צריך לברר מנין לו שכל שינוי שאפשר לעשות בליל הסדר יעשה הלא בחז"ל כתוב זאת רק לגבי טיבול הכרפס ומזיגת כוס שני ולא מצינו מקור לעוד שינויים.

ויש ליישב דמקורו מהגמ' (קטז). שהגמ' מספרת ששאל ר' נחמן את דרו עבדו עבד שרבו מוציאו לחירות ונתן לו כסף וזהב מה צריך העבד לומר לאדונו השיבו דרו עבדו שצריך להודות ולשבח את אדונו אמר לו ר' נחמן פטרת אותי מלומר מה נשתנה כי כעת מובן טעם לילה זה שהרי עבדים היינו כו' ויוציאונו ה' כו' וגם נתן את חן העם וגו', ויש להבין מדוע נהג ר"נ כך הלא לא מצינו בחז"ל שצריך לנהוג כך אלא בהכרח שכל שינוי שאפשר לעשות כדי לעורר לשאול מה נשתנה עושים, ומזה למד הרמב"ם את דבריו.

ובעיקר העובדא צריך להבין מדוע שאל ר' נחמן את דרו עבדו בעבד שרבו הוציאו לחירות ונתן לו כסף וזהב ועל כך השיבו שצריך העבד להודות לאדון הלא אף אדון שהוציא את עבדו לחירות בלי ליתן לו כסף וזהב צריך העבד להודות לאדון, ולפי פשוטו י"ל דאה"נ אלא שרצה ר"נ לדמות שאלתו ממש ליציאת מצרים וביציאת"מ קיבלו בני"א אף כסף וזהב.

אך יתר על כן נראה לומר שהוכרח ר"נ להוסיף בשאלתו דמיירי שנתן לו כסף וזהב ולשיטתם, דאיתא בגמ' ב"מ (סד): דרו עבדיה דר' נחמן נהום כריסיה לא שוי משום דמרקד בי כובי, פירוש, דרו עבדו של ר' נחמן קיבל מר"נ מזונותיו למרות שעבודתו לא הצדיקה זאת כי עבודתו לא היתה שוה אפי' שכר אכילתו נמצא שאם ר"נ ישחרר את דרו עבדו יפסיד דרו מכך כי אם ימשיך בעבודתו שעשה לר"נ לא ירוויח מספיק כדי מזונותיו וא"כ מבחינת דרו אם ישחררו ר' נחמן שהביא לו מזונותיו כדי צורכו ובפרט שהיה ריש גלותא הוא רק יפסיד מכך.

ונמצא שאם ישאלו ר' נחמן מה תעשה אם אשחררך לא ישיב לו דרו שישבחו ויהללו דאדרבא חיסרון הוא לדרו לכן הדגיש ר' נחמן בשאלתו מה יעשה אם ישחררו ויתן לו כסף וזהב ועל זה השיבו דרו שיהללו וישבחו.

הגדש"פ לחם הפנים

המקו מהגמ' לביאור דלחם עוני קרוי על שם שעני אוכל מצה שקשה לעיכול

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא במצרים (הגדש"פ) בחקת

הפסח פירש טעם מדוע המצות נקראות לחם עוני מפני שדרך עניים מרודים לאכול מצות ולא חמץ, שהמצה כיון שלא טפחה והחמיצה קשה לעיכול ועי' אכילת דבר קשה לעיכול האדם נשאר שבע יותר זמן ולכן העניים אוכלים דוקא מצה, לכן נקראת לחם עוני.

(א.ה.) - וכן מצינו באבודרהם שפי' שבמצרים המצרים האכילו את בני מצות כיון שקשות לעיכול והיו צריכים לאכול פחות ולכן כתיב דאכלו אבהתנא במצרים).

ויש להקשות מנין טעם זה דלכא"ו הוא טעם חיצוני מדברי חז"ל שבגמ' לא מצינו שלכן המצה נקראת לחם עוני שבגמ' מצינו טעמים אחרים מדוע נקראת לחם עוני, או דנאכלת באינות (פסחים לו:) או שעונים עליו דברים הרבה (פסחים קטז:) או דכך דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה (שם).

ונראה לפרש שהבינו שזה כוונת הגמ' בטעמה דכך דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה, שהנה הרשב"ם מפרש הכוונה שכשעני אופה לחמו אינו מסיק התנור תחילה ואז מתחיל ללוש ולהכין הבצק כי עד שהבצק יהיה מוכן להכנסתו לתנור יצטנן התנור ויצטרך להוסיף עצים לכן בזמן שאשתו מכינה את הבצק הוא מסיק את התנור וכך מיד כשהתנור חם מכניס את הבצק ונמצא שהבצק לא הספיק לטפוח כי מיד כשנעשה בצק נכנס לתנור עיי"ש.

ויש לתמוה הלא יש להם פיתרון אחר, שהאשה תכין הבצק קודם הסקת התנור וכשגמרה להכין הבצק תניחו לטפוח ובאותו הזמן תסיק את התנור ועד שיהיה התנור חם יטפח הבצק וכשיתחמם התנור תכניס הבצק שהספיק לטפוח ולהחמיץ כך יהיה להם לחם רגיל ומדוע לא עושים כך, ויש ליישב שאף כך אין העני רוצה לעשות שאה"נ כך לא יצטרך עצים להיסק נוסף אבל כשיעשה כך יטפח הלחם ויחמיץ ויהיה קל לעיכול והעני אינו רוצה זאת דמעדיף הוא שלא יחמיץ ויהיה קשה לעיכול וכך ישיב ליותר זמן.

ונמצא שאין לעני פיתרון אלא שבזמן שאשתו אופה הוא מסיק דאינו רוצה קודם להסיק ואז לאפות דבינתיים יצטנן התנור ואינו רוצה קודם להכין הבצק ואז להסיק כי בינתיים הלחם יטפח ויחמיץ והוא רוצה שלא יחמיץ כדי שיהיה קשה לעיכול ולכן מוכרח לעשות ביחד עם אשתו שבזמן שהוא מסיק היא אופה. ונמצא מבואר בטעם זה שהעני רוצה דוקא לעשות מצה ולא חמץ כי כך ישיב יותר זמן ואתי שפיר טעם זה דאף הוא כתוב בגמ'.

הגדש"פ לחם הפנים

רמז בטעמי המקרא לדברים שעושים כדי לעורר התינוקות לשאול מה נשתנה

מה נשתנה (הגדש"פ) בליל הסדר עושים כמה מעשים כדי לעורר את התינוקות לשאול מה נשתנה כמו שכתב הרמב"ם (פ"ז מחו"מ ה"ג).

ומצאנו ג' דברים עיקריים לעורר התינוקות לשאול, א. מחלקים לתינוקות קליות ואגוזים. ב. עוקרין השלחן מלפניהם קודם שיאכלו והיינו סילוק הקערה. ג. חוטפין המצה זה מיד זה. ו' דברים אלו כתבם הרמב"ם בהדיא.

ונראה לרמז ג' דברים אלו בטעמי המקרא שהרי המקור למצוה זו שצריך לספר לתינוקות הוא מדכתיב "למען תספר באזני בנך וכן בנך את אשר התעללתי במצרים" (שמות יב) ומאחר ויש מצוה לספר להם יש ענין לעורר התינוקות לשאול, וכיצד יש לעוררם כתב הרמב"ם ג' דרכים לכך.

והנה על מילת "למען" הטעם הוא "פזר", על מילת "תספר" הטעם הוא תלישא קטנה, ועל מילת "באזני בנך" הטעמים הם "קדמא ואזלא".

וי"ל דנרמזו בזה שלושת העצות, "פזר" מרמז שיש לפזר לתינוקות קליות ואגוזים, "תלישא קטנה" מרמז שיש לתלוש ולחטוף זה מזה את המצה, "קדמא ואזלא" מרמז שיש לעקור את השלחן ולקחתו מלפניהם ואח"כ להחזיר אותו והיינו להוליך ולהביא אותו, ובאו אלו הטעמים לרמז לג' דברים שעל ידם יש לעורר את התינוקות לשאול ועי' שאלתם לקיים המצוה ד"למען תספר".

זבחי צדק - נטיעות אברהם
פר' בא

מדוע במשנה אין שאלה מה נשתנה גבי הסבה ובעל ההגדה כן שואל כך

שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין ובין מסובין כו' (הגש"פ) במשנה בפסחים לא הוזכרה שאלה זו אלא רק שאר שאלות כגון שהלילה הזה כולו מצה וכדו', וצ"ב מדוע מסדר ההגדה הוסיף שאלה זו.

ונראה לפרש דהנה דעת ראב"ע דאכילת מצה היא עד חצות כדאיתא בפסחים (קכ:) ומטעם זה חוטפין מצה בליל הסדר כדי להספיק לאכול אותה עד חצות ואילו דעת ר' עקיבא דאכילת מצה כל הלילה וכך פסק הרמב"ם (פ"ח מקרבן פסח ה"ו).

ואיכא במשנה בנגעים (פי"ג מ"ט) הנכנס לבית המנוגע כו' מיסב ואוכל ופרש"י בברכות (מא. ד"ה מיסב) שכשאדם אוכל בהסיבה ממנה לאכול לכן הנכנס לבית המנוגע מיסב ואוכל בשביל שיגמור במהרה אכילתו ויצא מהבית המנוגע.

ומעתה לכאן לדעת ראב"ע שאכילת מצה עד חצות יתכן שצריך לאכול בהסבה כדי שימהר אכילתו ויגמור עד חצות ולפי"ז שפיר שהמשנה לא מביאה השאלה מדוע הלילה הזה כלנו מסובים דתשובתו בציודו כדי שהאכילה תיגמר מהר עד חצות משא"כ בעל ההגדה שסידר ההגדה סידרה ע"פ ההלכה ולהלכה קי"ל שאכילת מצה כל הלילה וא"כ אי"צ למהר האכילה ושפיר קשה מדוע הלילה הזה כלנו מסובין ועל כך התשובה היא שההסיבה היא זכר לחירות.

אך באמת נראה שאף לראב"ע שאכילת מצה עד חצות אין ההסיבה רק כדי למהר האכילה אלא זכר לחרות ויש לזה הוכחה פשוטה, הלא קי"ל שהמרור אינו נאכל בהסיבה ואי נימא שמטרת ההסיבה למהר האכילה צריך לאכול אף המרור בהסיבה אע"כ שההסיבה היא זכר לחרות ולכן את המרור לא אוכלים בהסיבה, וכן מוכח ממה שלא צריך להסב בכל השלחן עורך דאי ההסיבה למהר האכילה היה צריך להסב אף בשלחן עורך כדי שיגיע מהר לאכילת האפיקומן קודם חצות ומדלא צריך להסב בשלחן עורך ובמרור מוכח שההסיבה היא זכר לחרות ונאמרה רק באכילת מצת מצוה.

בין אריאל

הסיבה שהקדים בעל ההגדה גנות דעבדים היינו לגנות דמתחילה עובדי ע"ז

מתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו (הגדש"פ) במשנה בפסחים תנן (קטז.) מתחיל בגנות ומסיים בשבח, כלומר בהגדה צריך להתחיל בגנות ולסיים בשבח ונחלקו רב ושמואל מה הגנות שמתחיל בה רב אמר "מתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו" ושמואל אומר "עבדים היינו", ומכיון שרוצים לצאת ידי שתי השיטות סידר בעל ההגדה שיאמרו את שניהן ולכן אומרים הן מתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו והן עבדים היינו.

ויש להקשות הלא לפי סדר הדורות תחילה היו אבותינו עובדי ע"ז שהיה זה בדורו של תרח ואח"כ שייך עבדים היינו לפרעה במצרים ומדוע בעל ההגדה סידר לומר קודם הגנות של עבדים היינו ואח"כ הגנות של מתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו, ובאמת ברמב"ם (פ"ז מחמץ ומצה ה"ד) כתב וצריך להתחיל בגנות ולסיים בשבח ומספר שמתחילה היו אבותינו בימי תרח ולפניו כופרים וכו' וכן מתחיל ומודיע שעבדים היינו לפרעה במצרים הרי שהרמב"ם מזכיר הגנות כפי סדר הדורות ומדוע בעל ההגדה הופך הסדר, ואף על הרמב"ם יש להקשות כי בסדר ההגדה שלו כתב בעל ההגדה והפך הסדר וקשה מדוע בהלכותיו כתב כסדר הדורות ובהגדה הפך הסדר.

ונראה ליישב, הלא הטעם שאומרים ב' הגנויות הוא כדי לצאת ידי דעת רב וידי דעת שמואל שלכל מ"ד הגנות היא אחרת ומעתה אם היה בעל ההגדה מסדר הגנות כסדר תחילה היו

אומרים שמתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו ואח"כ אומרים עבדים היינו לפרעה במצרים לא היה נראה זה כב' גנויות שונות אלא גנות אחת של תחילה עובדי ע"ז היו אבותינו והשתלשלות הדורות מאז ועד מתן תורה ובכלל ההשתלשלות יש ענין זה שעבדים היינו אך אין אמירת עבדים היינו משום דעת שמואל שבגנות זו פותחים ונמצא שאין אנו מקיימין ב' הדעות, לכן הפך בעל ההגדה הסדר ולפי"ז הכל אתי שפיר דפותחין בגנות של עבדים היינו ומקיימים דעת שמואל דזו הפתיחה בגנות ואח"כ חוזרים בדורות ואומרים הגנות של מתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו שזו דעת רב וכעת אי"ז מחזי רק כהמשך הגנות הראשונה דהרי חזרו אחורה בדורות ומוכח שזו פתיחה חדשה בגנות ומקיימים בזה דעת רב.

ושפיר שבהלכותיו כתב הרמב"ם דין הגנות כסדר הדורות אך בהגדה בדוקא נכתב בסדר הפוך שרק כך מוכח שפותחים בגנות הן לדעת רב והן לדעת שמואל ולא רק כדעת רב.

ירושלים במועדיה להגר"א נבנל (הגדש"פ)

לגבי מה היה ר' יהודה נותן במכות סימנים

ובאותות זה המטה כו' אלו עשר המכות שהביא הקב"ה על המצרים במצרים ואלו הן דם צפרדע כו' ר' יהודה היה נותן בהם סימנים דצ"ך עד"ש באח"ד (הגש"פ) הקשו המפרשים לענין מה היה ר' יהודה נותן להם סימנים.

וי"ל דאיתא במדרש אמר ר' יהודה המטה משקל ארבעים סאה היה ושל סנפריין היה ועשרה מכות חקוקות עליו נוטריקון דצ"ך עד"ש באח"ב אמר לו הקב"ה בתכסיס הזה הביא עליו את המכות ובילקוט איתא נמי אמר הקב"ה המטה הזה יביא עליו את המכות.

מבואר שהמכות היו חקוקות על המטה ועי"ז באו המכות על מצרים וסובר ר' יהודה שהיו חקוקות נוטריקון.

ועפי"ז יש לפרש דברי בעל ההגדה היטב דתחילה אמר "ובאותות זה המטה" ר"ל שהאותות באו ע"י המטה שהיה כתוב על המטה כל המכות, "ואלו הן דם צפרדע וכו'" ר"ל דאלו הן המכות שהיו כתובות על המטה וזו דעת חכמים שהיו המכות כתובות בפירוש ולא נוטריקון ועל זה ממשיך בעל ההגדה דר' יהודה פליג וסובר שלא היו כתובות בפירוש אלא נוטריקון וזה דקאמר ר' יהודה נותן בהם סימנים דצ"ך עד"ש באח"ב".

קול אליהו להגר"א

הטעם שרצה ראב"ע שיקבלו דרשתו

הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא וכו' (הגדש"פ) היינו שאומר ראב"ע שהוא כבן שבעים שנה והיה מלמד הדרשה שצריך לומר יציאת מצרים בלילות ולא שמענו לו עד שדרשה בן זומא ושמענו לו.

ובגמ' ברכות (כח.) איתא שראב"ע היה בן י"ח כשמינהו לנשיא וכדי שיקבלו לנשיא נעשה לו נס והלבינו שערותיו והיה נראה בן שבעים ולכן אמר הרי אני כבן שבעים שנה ולא אמר הרי אני בן שבעים שנה.

ומעתה יש לתמוה דרוצה ראב"ע לשכנע בדרשתו וא"כ אם הוא בן שבעים היה זה משכנע שהוא כבר מבוגר ויודע כל דרשות חז"ל אבל כיון שהיה רק בן י"ח ונראה כבן שבעים מה שיכנוע יש בכך וכי משום שצמחו לו שערות לבנות צריך הוא לידע כל הדרשות כדי שיקבלו דרשתו זו.

ויש לומר דהיינו הוא הנכון וכך אמר להם ראב"ע, מזה שאני רק כבן שבעים שנה דהיינו שאני בן י"ח ונעשה לי נס שאראה כבן שבעים והרי הטעם שנעשה לי נס זה הוא כדי שאתמנה לנשיא בהכרח שידוע אני את כל הדרשות דאל"כ לא היה נעשה לי נס וא"כ קבלו ממני הדרשה ואפ"ה לא קיבלו ממנו עד שדרשה בן זומא.

טעמא דקרא

מוקדש לע"נ סבי
הגה"צ רבי משה בן עישה מלכה זצוק"ל
שבי"א מנ"א פקידת שנתו - ת.נ.צ.ב.ה.

מוקדש לע"נ הרבנית הצדקנית
מרת חנה בת ויקטוריה נעמה ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה.